

To: [redacted] 5.1.2e [redacted] 5.1.2e [redacted] @rivm.nl]
From: [redacted] 5.1.2e
Sent: Thur 12/31/2020 2:42:04 PM
Subject: onderzoeksvoorstel luchtkwaliteit, veehouderij, COVID-19
Received: Thur 12/31/2020 2:42:05 PM
[DMG-2020-0093 memo concept onderzoeksvoorstel luchtkwaliteit 301020.pdf](#)

From: [redacted] 5.1.2e
Sent: vrijdag 30 oktober 2020 14:40
To: [redacted] 5.1.2e @minlnv.nl' <[redacted] 5.1.2e @minlnv.nl>; [redacted] 5.1.2e @minlnv.nl' <[redacted] 5.1.2e @minlnv.nl>; [redacted] 5.1.2e @minvws.nl' <[redacted] 5.1.2e @minvws.nl>; [redacted] 5.1.2e @minvws.nl' <[redacted] 5.1.2e @minvws.nl>; [redacted] 5.1.2e @minienw.nl' <[redacted] 5.1.2e @minienw.nl>; [redacted] 5.1.2e @minvws.nl' <[redacted] 5.1.2e @minvws.nl>; [redacted] 5.1.2e @minlnv.nl' <[redacted] 5.1.2e @minlnv.nl>
Cc: [redacted] 5.1.2e @rivm.nl; [redacted] 5.1.2e <[redacted] 5.1.2e @rivm.nl>; [redacted] 5.1.2e <[redacted] 5.1.2e @rivm.nl>; [redacted] 5.1.2e <[redacted] 5.1.2e @rivm.nl>
Subject: Afspraken n.a.v. overleg concept onderzoeksvoorstel luchtkwaliteit, veehouderij, COVID-19

Beste [redacted] 5.1.2e en andere collega's

Bijgaand zend ik zoals beloofd het aangepaste onderzoeksvoorstel naar de relatie luchtkwaliteit, veehouderij en COVID-19. Het onderzoeksvoorstel is tot stand gekomen in samenwerking met beoogde onderzoekpartners Universiteit Utrecht/Institute for Risk Assessment Sciences (IRAS), Wageningen Bioveterinary Research (WBVR) en GGDen. Een eerste versie van een mogelijke onderzoeksopzet (dd. 20/09/2020) is op 23 september met de ministeries besproken. In deze tweede versie van het onderzoeksvoorstel zijn we ingegaan op wensen en randvoorwaarden zoals geformuleerd in onderstaande mail van 2 oktober 2020. Om het tijdspad en de globale kosten inzichtelijk te kunnen maken, is ook het onderzoeksvoorstel verder uitgewerkt in samenwerking met WBVR, IRAS en de GGDen. Het globale tijdspad is 1,5-3 jaar waarbij de voorwaardelijkheid van verschillende werkpakketten in het onderzoeksvoorstel is aangegeven.

Graag lichten we het voorstel mondeling verder toe en horen graag welk moment daarvoor geschikt is.

Met vriendelijke groeten mede namens [redacted] 5.1.2e en [redacted] 5.1.2e
[redacted] 5.1.2e

[redacted] 5.1.2e [redacted] 5.1.2e
[redacted] 5.1.2e
Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu

[redacted] 5.1.2e @rivm.nl
Mobiele Telefoon 06 [redacted] 5.1.2e
Secretariaat: 030 [redacted] 5.1.2e

RIVM
Interne postbak [redacted] 5.1.2e
Postbus 1
3720 BA Bilthoven

Bezoekadres:
Antonie van Leeuwenhoeklaan 1
3721 MA Bilthoven

From: [redacted] 5.1.2e <[redacted] 5.1.2e @rivm.nl>
Sent: donderdag 15 oktober 2020 15:29
To: [redacted] 5.1.2e <[redacted] 5.1.2e @minlnv.nl>; [redacted] 5.1.2e <[redacted] 5.1.2e @rivm.nl>

Cc: 5.1.2e @minvws.nl'; 5.1.2e @minienw.nl'; 5.1.2e) < 5.1.2e @minlnv.nl>;
 5.1.2e) < 5.1.2e @minlnv.nl>; 5.1.2e) < 5.1.2e @minvws.nl>; 5.1.2e
 5.1.2e < 5.1.2e @rivm.nl>

Subject: RE: Afspraken n.a.v. overleg concept onderzoeksvoorstel luchtkwaliteit, veehouderij, COVID-19

Beste 5.1.2e

Dank voor het toesturen van onderstaande mail. Ook namens 5.1.2e mail ik je over de voortgang van het onderzoeksvoorstel luchtkwaliteit, veehouderij en COVID-19. 5.1.2e heeft ondertussen een andere baan en is niet meer als 5.1.2e bij dit onderwerp betrokken.

Je vroeg ons wanneer je een volgende versie van de verkenning kan verwachten. Tijdens ons overleg 23/9 hebben we het over een tijdstermijn van 3-4 weken gehad, maar daar hadden we geen rekening met de herfstvakantie gehouden. Nu is de planning voor ons ook wat duidelijker en we hopen dat het voorstel de laatste week van oktober, zo rond 30 oktober, naar jullie zal komen.

Mocht je nog (andere) vragen hebben, laat ons weten.

Met vriendelijke groeten,

5.1.2e en 5.1.2e

From: 5.1.2e) < 5.1.2e @minlnv.nl>

Sent: vrijdag 2 oktober 2020 09:09

To: 5.1.2e < 5.1.2e @rivm.nl>; 5.1.2e < 5.1.2e @rivm.nl>; 5.1.2e
 < 5.1.2e @rivm.nl>

Cc: 5.1.2e @minvws.nl'; 5.1.2e @minienw.nl'; 5.1.2e) < 5.1.2e @minlnv.nl>;
 5.1.2e) < 5.1.2e @minlnv.nl>; 5.1.2e) < 5.1.2e @minvws.nl>

Subject: Afspraken n.a.v. overleg concept onderzoeksvoorstel luchtkwaliteit, veehouderij, COVID-19

Beste 5.1.2e, 5.1.2e en 5.1.2e

Hartelijk dank voor het overleg vorige week over de verkenning ten behoeve van mogelijk onderzoek naar de relatie tussen luchtkwaliteit, veehouderij en COVID-19.

Het is duidelijk dat het een complex vraagstuk is; de vraag is snel gesteld, het antwoord is niet zo maar gegeven en het onderzoek dat er toe zou kunnen leiden niet zo maar opgezet.

We hebben geprobeerd de afspraken die we maakten voor het vervolg hieronder kort samen te vatten. Voor de volledigheid voegen we onder aan deze e-mail onze wensen en randvoorwaarden toe die we op 16 juli verstuurd om meer richting te geven.

De kern blijft: voor VWS, IenW en LNV is het belangrijk dat eventueel uit te voeren onderzoek binnen afzienbare termijn leidt tot beleidsopties (handelingsperspectief) en nieuwe kennis.

- Het RIVM geeft aan dat er veel disclaimers zijn (mens-mens transmissie als stuwende kracht van de epidemie (en daarmee een bias in het onderzoek), rol van luchtverontreiniging in de epidemie, complicaties van dit soort onderzoek etc.); deze disclaimers worden expliciet opgenomen in de volgende versie van de verkenning.
- Het RIVM geeft aan dat, naast de disclaimers, bepaalde dingen wel en uitdrukkelijk ook bepaalde dingen niet kunnen. Dit wordt opgenomen in de volgende versie van de verkenning.
- In de volgende versie van de verkenning is het onderzoeksvoorstel specifiek op: doorlooptijd per onderzoek-onderdeel, haalbaarheid en kosten. Er wordt aangegeven welk onderzoek welk (type, beleidsrelevante) resultaat gaat opleveren, en ook in hoeverre dit bijdraagt ten opzichte van onderzoek dat al gedaan is of al loopt.
- In het onderzoeksvoorstel ligt de focus op de relatie luchtkwaliteit en ernst van de gevolgen van een infectie met COVID-19. In de volgende versie van de verkenning wordt expliciet aangegeven of het mogelijk is om vervolgens de relatieve bijdrage van de veehouderij daarin mee te nemen.
- Er komt een verduidelijking van de verschillen tussen de onderzoek-onderdelen 'lange termijn' en 'acute' blootstelling aan luchtverontreiniging. Hierbij wordt aangegeven wat dit oplevert aan resultaat, hoe dat aanvullend is aan bestaande kennis en hoe dit antwoord geeft op de maatschappelijke vraag.
- En er worden go/no-go momenten ingevoegd waar die nodig zijn.
- De invulling van het Kennisloket (m.b.t. kennisoverdracht) wordt verder uitgewerkt in relatie tot al bestaande structuren.
- Het is voor LNV belangrijk dat, gezien de vraag over de relatieve bijdrage van de veehouderij op de genoemde relatie, de aangedragen onderzoek-partners worden betrokken bij het opstellen van de verkenning en de uitvoering van eventueel onderzoek.

We hebben afgesproken dat er op korte termijn (~3 weken) een aangepast voorstel wordt gemaakt waarin bovenstaande zaken

worden verwerkt. Graag horen we van welke datum we uit kunnen gaan, zodat we overleg hierover intern en met jullie en alle onderzoek-partners tijdig in kunnen plannen.

In de tussentijd zal [redacted] 5.1.2e [redacted] 5.1.2e proberen contact te leggen met [redacted] 5.1.2e om een en ander te bespreken, mede namens IenW en VWS.

Met vriendelijke groet, mede namens de collega's van LNV, IenW en VWS,

[redacted] 5.1.2e

E-mail d.d. 16-07-2020:

- Het uitgewerkte onderzoeksvoorstel geeft eerst specifiek antwoord op de vraag of het mogelijk is om de relatie luchtkwaliteit en ernst van de gevolgen van een infectie met COVID-19 te onderzoeken en geeft vervolgens antwoord op de vraag of de relatieve bijdrage van de veehouderij hierin kan worden meegenomen en wat doet dat met de onderzoeksopzet?
- Het onderzoek in het onderzoeksvoorstel duurt bij voorkeur maximaal 12 maanden en wordt uitgevoerd met reeds beschikbare, of gemakkelijk te verkrijgen, data. We verzoeken u om in ieder geval aan te geven welke onderzoeksmogelijkheden er zijn in deze gestelde termijn en – wanneer dat problemen geeft – eventueel ook welke onderzoeks-alternatieven er zijn wanneer deze termijn zou worden verlengd met bijvoorbeeld een half jaar.
- Bij het opzetten en uitvoeren van het onderzoek worden meerdere partijen en experts betrokken; RIVM (alle betrokken afdelingen), IRAS [redacted] 5.1.2e [redacted] 5.1.2e en [redacted] 5.1.2e [redacted] 5.1.2e, UU/FD [redacted] 5.1.2e [redacted] 5.1.2e, WUR [redacted] 5.1.2e [redacted] 5.1.2e
- Tijdens de verkenning is het belangrijk om regionale en lokale partners, zoals de GGD, hier goed op aan te haken zodat hun vragen en zorgen goed geadresseerd blijven.
- Het uitgewerkte onderzoeksvoorstel (of voorstellen) geeft inzicht in de mogelijkheden en beperkingen over wat het onderzoek kan opleveren als resultaat. Ook bevat het een reflectie op onderzoek doen (en de bijbehorende resultaten) in een fase van de epidemie waarin de prevalentie al sterk gedaald is, en waarbij niet alle data (op lokaal niveau) beschikbaar zijn.
- Daarnaast is in het onderzoeksvoorstel opgenomen wat het eventueel uit te voeren onderzoek aan waarde toevoegt aan alle andere onderzoeken die lopen of gaan lopen op dit onderwerp (internationaal (MCC-verband), ZonMw, Schone luchtakkoord, COVID-19 onderzoeken VWS).
- Als bijlage bij het onderzoeksvoorstel wordt een kosteninschatting toegevoegd per onderzoeks-onderdeel.

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is gezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen.

De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message.

The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.